

Arendt 1906-1975

Arendt onderzoekt wat mensen doen. Ze vindt dat dat aan de aandacht ontsnapt van filosofen, omdat die gericht zijn op de contemplatie. Arendt ijkt voor haar onderzoek haar begrippenkader in de Griekse stadstaat. In die polis vallen menselijke activiteiten uiteen in arbeid, werk en handelen. Dat alles vond plaats op twee domeinen; privé en publiek. Zij laat de betekenis zien die deze categorieën hadden in de Griekse polis en geeft een beschrijving van de veranderingen die deze categorieën in de loop van de geschiedenis hebben ondergaan.

Arendt wijst op de enorme verwarring die er in onze tijd optreedt als we spreken over privé en publiek. Er is een voortdurende discussie gaande over wat er nu privé genoemd kan worden en wat publiek. Volgens Arendt waren zulke onduidelijkheden in de polis afwezig, omdat iedereen een volstrekt helder beeld had van de criteria. Het is de verandering van het bereik van deze domeinen die de verwarring over wat privé is en wat publiek, heeft doen ontstaan.

'Wat in het verband van onze beschouwingen de aandacht vraagt, is dat deze ontwikkeling het buitengewoon moeilijk heeft gemaakt nog de beslissende scheiding te zien tussen het publieke en het particuliere domein, tussen de sfeer van de polis en de sfeer van huishouding en gezin en, tenslotte, tussen activiteiten gericht op de belangen van een gemeenschappelijke wereld en die, voortvloeiend uit de zorg voor het dagelijkse bestaan; een scheiding, die als een vanzelfsprekendheid en een axioma het gehele politieke denken van de oudheid beheerste. Voor ons begrip is deze scheidslijn volledig uitgewist, omdat wij de eenheid, gevormd door een volk of een staat, zien als één groot gezin, waarvan de dagelijkse belangen moeten worden behartigd door een reusachtige, nationale huishoudadministratie.' (Arendt, 1958: 36)

De opkomst van de stadstaat liet namelijk -in een wereld gericht op de noodzaak van het overleven- een nieuw domein van menselijke activiteit ontstaan. Naast dat overleven dat plaatsvindt vanuit wat nu de privésfeer wordt genoemd, ontstond een vorm van samenzijn met anderen waarbij iedereen gelijk was omdat iedereen zijn directe belangen: zijn zaken, slaven en familie, had achtergelaten in de sfeer van het huishouden. Het politieke in deze zin is iets totaal anders dan waar wij aan denken; problemen die binnen wat wij politiek noemen een belangrijke rol spelen, zoals welvaartsverdeling, gezondheidszorg en economische kwesties, vallen in de polis buiten het terrein van de politiek omdat ze verbonden zijn met ongelijkheid en noodzakelijkheid en de natuurlijke sterfelijke kant van het menselijk bestaan.

Wij hebben er daarom moeite mee ons te realiseren, dat in de visie van de oudheid op deze zaken de woordcombinatie "politieke economie" eenvoudig een contradictio in terminis zou zijn geweest: alles wat "economisch" was, d.w.z. slechts voor het leven van het individu en de instandhouding van de soort van belang, was per definitie een a-politieke, huishoudelijke aangelegenheid.' (Arendt, 1958: 36)

In de polis loopt de scheiding privé-publiek parallel aan de scheiding economie-politiek, omdat de economie strikt tot de privésfeer van het huishouden beperkt was en de politiek het publieke spreken en handelen was. Vrijheid was, voor de bewoners van de polis, het volledig onafhankelijk zijn van de zorgen voor het dagelijks bestaan. Het sloot dus iedereen uit, die vrijwillig dan wel gedwongen, afstand had gedaan van de vrije beschikking over zijn eigen doen en laten. Iedereen die

geboren was als slaaf, vrouw, of door ouderdom of ziekte niet in vrijheid kon leven, kortom iedereen die zich niet kon losmaken van het noodzakelijke en het nuttige, was uitgesloten van het politieke domein. Alleen op het publiek domein kan menselijke waardigheid tot stand komen en gekoesterd worden omdat alleen daar gelijkheid en vrijheid zijn en pluraliteit en nataliteit ruimte krijgen.

Pluraliteit is volgens Arendt de voorwaarde tot handelen en spreken. Het drukt het gelijk zijn én het verschillend zijn van mensen uit. Alleen doordat mensen uniek zijn en hun uniciteit kunnen meedelen omdat zij ook gelijk zijn is een menselijke samenleving mogelijk.

'Bij de mens worden het anders zijn, dat hij gemeen heeft met alles wat is, en het verschillend zijn, dat hij gemeen heeft met alles wat leeft, tot een uniek zijn, en de menselijke pluraliteit is de paradoxale pluraliteit van unieke wezens.' (Arendt, 1958: 175)

Het zijn de pluraliteit en de nataliteit die de typisch menselijke conditie uitmaken. Terwijl de pluraliteit vooral te maken heeft met het spreken komt de nataliteit vooral tot uitdrukking in het handelen. Arendt verwacht veel van het handelen omdat de conditie van nataliteit alles, hoe onwaarschijnlijk ook, mogelijk maakt. Het is de nataliteit die de basis is voor het optimisme van Arendt ten aanzien van de mogelijkheid om een nieuw publiek domein in het leven te roepen. Nataliteit is de mogelijkheid van mensen om steeds een nieuw begin te maken.

'Het nieuwe gebeurt altijd tegen het overweldigende getuigenis in van statistische wetten en hun waarschijnlijkheidsrekening, die voor alle praktische, alledaagse doeleinden neerkomt op zekerheid, de verschijning van het nieuwe heeft daarom altijd iets van een wonder. Het feit dat de mens in staat is tot handelen, betekent dat het onverwachte van hem kan worden verwacht, dat hij kan waarmaken wat in de hoogste mate onwaarschijnlijk is. En dit weer is slechts mogelijk omdat ieder mens uniek is, zodat er met iedere geboorte iets in de wereld komt dat op unieke wijze nieuw is. Met betrekking tot deze iemand die uniek is, kan in waarheid worden gezegd: daar was niemand voordien. Correspondeert het handelen, als zijnde een beginnen, met het feit van de geboorte, is het de effectuering van de menselijke conditie der nataliteit, het spreken correspondeert met het feit van het verschillend-zijn en is de effectuering van de menselijke conditie der pluraliteit, d.w.z. van te leven als een zich van anderen onderscheidend en uniek wezen onder gelijken.' (Arendt, 1958: 177)

Vandaag de dag zijn die domeinen privé en publiek volledig in elkaar overgegaan. Wat blijft is een alomvattend maatschappelijk domein. Is dat erg? Niet in zoverre het de mogelijkheid biedt aan alle mensen om op een gelijkwaardige en vrije manier met elkaar om te gaan. We zijn allemaal een deel van onze tijd los van de noodzaak. Maar wat wel zorgelijk is, is dat efficiëntie en nut alles overheersende thema's zijn geworden. Daarnaast zijn we opgenomen in een groot stofwisselingsproces van produceren en consumeren. "We missen de vrijheid om ondoelmatig te leven, om een ronde pin in een vierkant gat te zijn", zo schrijft Aldous Huxley al in **BRAVE NEW WORLD**